

Nr 43.

Ankom till riksdagens kansli den 5 maj 1944 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående utredning om sådana anordningar vid vattenkraftsanläggningar och andra byggnader i vatten, att fiskens gång icke onödigt hindras.

(2:a avd.)

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 338, av herr *Andersson* i Hedensbyn *m. fl.* har anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning, huruvida mot kostnaden svarande förbättringar i fiskbeståndet kunna vinnas genom sådana anordningar vid vattenkraftsanläggningar och andra byggnader i vatten, att fiskens gång icke onödigt hindras, samt om framläggande av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

I fråga om de skäl som anförts till stöd för detta yrkande hänvisas till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat utlåtanden i ärendet av lantbruksstyrelsen och vattenfallsstyrelsen.

Lantbruksstyrelsen har ansett, att ehuru enligt styrelsens förmenande knappast något torde vara att vinna genom den i motionen ifrågasatta utredningen, ville styrelsen icke direkt motsätta sig att en sådan komme till stånd. I övrigt har lantbruksstyrelsen anfört följande:

Dammyggnader som uppföras i rinnande vattendrag utgöra alltid i större eller mindre utsträckning hinder för vandringsfiskens framkomst. Detta gäller framför allt sådana vandringsfiskar som lax, havslaxöring och ål, men även insjöloxöring, flodvandrande sik *m. fl.* fiskarter påverkas. För flertalet av dessa fiskarter gäller det att komma upp till lämpliga lekplatser, därvid beståndet är helt beroende av sådana möjligheter, för andra arter åter är detta ej så nödvändigt, enär lekplatserna icke äro så bundna till speciella miljöförhållanden. För ålen gäller det ej fortplantningen, vilken sker i havet, utan här är det fråga om en näringsvandring i samband med tillväxten till fortplantningsstorlek. Därest dammyggnaderna helt skulle avstänga fisken från ovanför belägna lämpliga fortplantnings- och näringsområden, skulle sålunda för landets vidkommande bestånden av vissa fiskarter förr eller senare utdö.

Det är sålunda i dylika fall av vikt att möjlighet beredes fisken att komma förbi en hindrande dammyggnad. Närmare bestämmelser rörande skyldighet för dammägaren att vidtaga åtgärder i detta syfte återfinnas numera i vattenlagen. Tidigare meddelade Kungl. Maj:t beträffande vattendrag, där

kungsådra ansågs finnas, beslut i ifrågavarande hänseende i samband med beviljande av tillstånd att överbygga kungsådran, i andra fall, där prövningsrätten tillkom vederbörande häradsrätt, meddelades dylikt beslut av denna.

Åtgärder för beredande av möjligheter för fisk att passera en dammbyggnad bestå vanligen i anordnande av så kallade fiskvägar av olika slag, därvid de större, avsedda för särskilt lax, pläga kallas laxtrappor, de mindre, avsedda för ål, ålyngelledare. Anordningen är i båda fallen i princip densamma och utgöres av en ränna eller trumma av trä eller cement eller en sådan utsprängd i berg och försedd med tvärvägg. Laxtrapporna äro i allmänhet dyrbara anordningar såväl i anläggning som i drift, medan ålyngelledarna i båda dessa avseenden ställa sig betydligt billigare.

Fiskvägar av nu berörda slag anordnas emellertid icke överallt. Där exempelvis genom en dammbyggnad förhållandena ovanför densamma så förändras, att betingelserna för laxens fortplantning helt försvinna eller i hög grad försämras, är det knappast motiverat att vidtaga en så dyrbar anordning för laxens framkomst som en laxtrappa utgör, då härigenom i huvudsak endast skulle ernås, att lax kunde fångas även ovanför dammbyggnaden. I sådana fall pläga de tidigare laxfiskena inlösas och i stället för laxtrappa utdömas förhöjda så kallade fiskeavgifter för att möjliggöra en mera omfattande laxodling. Av denna anledning ha laxtrappor aldrig anordnats vid vissa dammbyggnader. Tillstånd har i vissa fall även beviljats till borttagande av tidigare anordnade laxtrappor, vilka förlorat sin betydelse genom tillkomsten av nya dammbyggnader längre upp i vattendraget med på grund härav försämrade fortplantningsmöjligheter. Även bör framhållas, att i många fall, då det gäller vattendrag i inlandet, konstnaderna för anordnande av en laxtrappa icke ansetts stå i rimlig proportion till fiskbeståndets betydelse, varför i stället utdömts ersättning till fiskerättsägare och bidrag till fiskodling.

Stundom har i stället för laxtrappor genomförts den ordningen, att laxen transporteras upp förbi en dammbyggnad genom ett slags hissanordningar eller också i vattenfyllda cisterner per bil fraktas förbi hindrande dammbyggnader.

I flertalet fall är det nog så att en laxtrappa icke helt kan ersätta den naturliga laxuppgången. Största svårigheten är att få laxen att finna den nedre mynningen av trappan. Då de naturliga vattenståndsförhållandena ändras i hög grad genom en dammbyggnad, är det nämligen ej möjligt att i förväg säkert veta, var laxen kommer att gå fram. Samtidigt må emellertid framhållas, att en laxtrappa, som under vissa vattenståndsförhållanden måhända ej fungerar så bra, under annan vattenföring bereder goda uppgångsmöjligheter. Detta har framkommit vid ett flertal i olika laxtrappor utförda försök. Genom en mera modern laxtrappa torde därför i regel ett betydande antal laxar beredas uppgångsmöjligheter. Givetvis bör strävan likväl gå ut på att åstadkomma ännu bättre uppgångsmöjligheter för laxen, antingen genom förbättrade laxtrapp-modeller eller genom nya metoder för upptransport av lax. Försök pågå i båda dessa avseenden pågå under ledning av fiskerimyndigheterna. Särskilt må härvid nämnas försök med nya modeller av laxtrappor, som utföras vid kungl. tekniska högskolan.

Av det ovanstående torde framgå, att vid sådana dammbyggnader, där det ansetts av vikt att laxen fortfarande bör ha möjlighet att komma förbi, i regel finnas laxtrappor. Försök pågå att få dessa laxtrappor så effektiva som möjligt. Därjämte avses att få utprovade andra metoder för laxens passande av dammbyggnader. Där laxtrappor icke finnas, vidtagas åtgärder för att laxbeståndet på annat sätt skall vidmakthållas. Detsamma gäller dammbyggnader, där annan större vandringsfisk förekommer.

Ålyngelledare finnas för närvarande på de flesta platser, där det ansetts önskvärt att uppgången icke hindras. I en del fall, och detta gäller särskilt äldre dammbyggnader, saknas dock sådana ledare. I vissa andra fall åter fungera de ej, beroende på bristande underhåll och underlåtenhet att framläppa erforderligt vatten genom desamma. Dessa förhållanden hava emellertid sedan många år tillbaka varit föremål för fiskerimyndigheternas uppmärksamhet. Härvid gäller det sålunda dels att få ålyngelledare utförda vid sådana dammbyggnader, där dylika icke förut finnas, men där de anses önskvärda, dels att utöva kontroll över förefintliga ålyngelledare, så att de fungera ordentligt. I förstnämnda avseende pläga vederbörande dammägare uppmärksamgöras på nödvändigheten av att sörja för ålens framkomst i sådana fall, där detta anses önskvärt. Vidare må erinras, att jämlikt bestämmelserna i 2 kap. 9 § vattenlagen kronan, kommun eller hushållningssällskap äger rätt att, där fiskens upp- och nedgång hindras, vidtaga anstalter för fiskets befrämjande ävensom taga i anspråk det vatten, som för ändamålet erfordras.

I skrivelse den 1 februari 1940 till samtliga hushållningssällskap har lantbruksstyrelsen hemställt om biträde av de hos hushållningssällskapen anställda länsfiskeritjänstemännen vid utövandet av tillsyn över ålyngelledares funktion. Denna tillsyn synes också enligt vad lantbruksstyrelsen har sig bekant i allmänhet hava medfört goda resultat.

I många fall har vid meddelande av tillstånd till utförande av dammbyggnader i stället för anordnande av ålyngelledare vederbörande dammägare ålagts bidra till kostnaderna för en vid ett vattendrags nedersta dammbyggnad anordnad uppsamlingsanordning av ålyngel, vilket sedermera fördelas inom vattensystemet efter viss plan. Slutligen utdömes också ofta medel för utplantering av ålyngel eller åläggas dammägaren själv verkställa dylik utplantering under kontroll av vederbörande fiskerimyndigheter.

Givetvis är det i de flesta fall ej möjligt att med de olika åtgärder, som nu omnämnts, helt kunna ersätta ålens och laxens naturliga uppgång i vattendragen. Det torde sålunda här förhålla sig på samma sätt som i många andra fall, där människans ingrepp i naturen länder till skada för dess djur- och växtvärld. Såsom framhållits finnas emellertid olika vägar för att i möjligaste mån kompensera eller förebygga skadegörelse, och i den mån härvid nya åtgärder kunna tänkas komma de att provas eller äro redan föremål för prövning.

Vattenfallsstyrelsen har funnit den i motionen föreslagna utredningen icke erforderlig samt anför följande:

Vid de staten tillhöriga kraftverk, som stå under vattenfallsstyrelsens förvaltning, äro anordningar för fiskens gång genom dammarna vidtagna i enlighet med de föreskrifter, som i laga ordning blivit meddelade. Såväl vid dessa som vid de anläggningar, som äro under utförande, har styrelsen låtit sig angeläget vara att i samarbete med lantbruksstyrelsens fiskeribyrå företaga de åtgärder, som till fiskbeståndets vidmakthållande befinnas lämpliga.

Statens fiskeriadministration, som följer utvecklingen på detta område, har redan med hjälp av vattenlagen möjligheter att vid vattendomstolarna vinna beaktande för de intressen, som i motionen beröras. Vad angår äldre anläggningar, torde medel för vidtagande av behövliga åtgärder finnas tillgängliga ur de »Vattenavgifter till befrämjande av fisket inom landet», som enligt vattenlagen 2 kap. 10 § och kungörelsen den 11 juni 1920, § 5, blivit fonderade, ävensom möjligen ur de i motionen omnämnda vattenregleringsavgifterna enligt 4 kap. 14 § vattenlagen.

Såsom framhålles i lantbruksstyrelsens i ärendet avgivna utlåtande är det givetvis en fråga av största vikt för fiskbeståndet inom landet, att den s. k. vandringsfisken, d. v. s. i huvudsak olika slag av lax och laxöring samt ål, beredes möjligheter att komma förbi hindrande dammbyggnader. I dylikt syfte äro i vattenlagen meddelade bestämmelser om att den som vill bygga i vattendrag, där sådan fisk prövas ha sin gång, kan åläggas antingen att vidtaga anordningar, s. k. laxtrappor och ålyngelledare, för att fisken må kunna komma förbi de i vattendraget uppförda byggnaderna eller att erlagga årliga avgifter, avsedda att komma till användning för fiskets befrämjande.

Motionärernas påståenden att vissa äldre dylika anordningar icke fungera helt tillfredsställande synas äga visst fog för sig. Enligt vad som framhålles av lantbruksstyrelsen äro emellertid dessa förhållanden sedan många år tillbaka föremål för fiskerimyndigheternas uppmärksamhet, därvid olika möjligheter till förbättringar varit under undervägande. Då utskottet försätter, att nämnda undersökningar jämväl i fortsättningen bedrivas med all önskvärd intensitet, anser utskottet, att något ytterligare icke står att vinna genom den av motionärerna föreslagna utredningen.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionen II: 338 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 maj 1944.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Edmund Eriksson, Granath, Gabrielson, Alfred Andersson, Jacob Hansson*, friherre *Beck-Friis* och *Sundelin* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson i Löbbo, Andersson i Tungelsta, Ericsson i Sörsjön, Mäler, Carlström, Pettersson i Rosta, Levin* och *Larsson i Karlstad*.
